

Kirjat • Books • Böcker

**Aleksandra Ålund: Multikulti-
ungdom: Kön, etnicitet, identi-
tet. Studentlitteratur, Lund
1997. 196 s.**

Inom samhällsdebatten om invandrare diskuteras ofta frågor förknippade med "andra generationens" invandrarungdomar. Dessa ungdomar anses utgöra en grupp som ofta karaktäriseras av olika sorters sociala problem, marginalisering, arbetslöshet och kriminalitet. Barn till invandrare anses uppleva svåra kulturkonflikter vilket beror på att denna generation lever mellan två kulturer. Mot bakgrunden av denna snedvridna samhällsdebatt känns det bra att läsa en bok som klarar av att sätta dessa saker i sitt rätta perspektiv.

Sociologen Aleksandra Ålund har redan i flera års tid utfört inflytelserik forskning om internationell migration och etniska relationer. Tillsammans med Carl-Ulrik Schierup (t.ex. i boken *Paradoxes of Multiculturalism*, 1991) har hon varit en av de samhällsvetare i Sverige vilka har påvisat farorna i en överdriven etnifiering och kulturalisering av sociala problem i det mångkulturella Sverige.

Aleksandra Ålunds senaste bok, *Multikultiungdom*, bygger på forskning bland ungdomar med invandrarbakgrund i olika Stockholmsförorter, framförallt i Rinkeby. Boken beskriver ungdomar som lever socialt segregerade och marginaliserade från det svenska samhället. Förorterna är en mångkulturell värld i vardande, snarare

än att leva utanför eller emellan kulturer så uppstår bland förorternas ungdomar en ny synkretisk mångkulturalism, därav namnet multikultiungdom.

Författaren diskuterar det problematiska kulturbegreppet och dess användning inom samhällsdebatten. Möten mellan invandrare och svenskar beskrivs i debatten i termer av "kulturmöten" och "kulturkonflikter". Problemet som i verkligheten har att göra med sociala ojämlikheter ses som kulturella problem och förklaras i nästast kulturassistiska termer. T.ex. kriminalitet, marginalisering och olika sociala och psykologiska problem bland invandrarungdomar blir ofta felaktigt uppfattade som kulturellt betingade problem. Till denna kulturrasism hör att "invandrarkulturer" exoticeras, orientaliseras och mystifieras samt frikopplas från deras sociala sammanhang här och nu.

I kontrast till denna exotiska bild av invandrarkulturer så förespråkar författaren en kultursyn där man tar i beaktande den komplexa sociala verklighet som ligger till grund för invandrades möten med det svenska samhället. Intressant är också att kultur och etnicitet fått en ny klang i de mångkulturella förorterna. Kultur kan också ses som en positiv resurs för invandrare. Den nya multikultiungdomen har ofta en sammansatt transkulturell etnicitet som växer tvärs över tidigare etniska gränser. Denna nya etnicitet samlar både svenskar och invandrare med olika bakgrund. Multikultiungdomens etnicitet växer ofta upp som en motreaktion mot rasism och diskriminering och

hittar sina former inom nya ungdomskulturer och konstformer.

Dessa temata är belysta med hjälp av ett rikt empiriskt material ur den mångkulturella verkligheten i Stockholms förorter. Resultaten från fältarbetet bygger på intervjuer och deltagande observation, förortens ungdomar, rapmusiker och socialarbetare får här komma till tals. Ur ett finländskt perspektiv är det särskilt intressant att läsa om den stereotypa bild av finländska invandrare som kan finnas bland svenska socialassistenter (s. 45–46). Det digra och levande empiriska materialet är bokens största styrka. Denna styrka är dock också bokens svaghet. Mångfalden av argument ger ofta ett impressionistiskt och ostrukturerat intryck. Läsaren har därför ibland svårt att hitta den röda tråden bland alla exempel, citat och argument. Trots detta står boken på en solid teoretisk grund och författaren har en ovanligt god beläsenhet och kunskap om den internationella akademiska diskussionen inom forskningsområdet.

Det skulle vara bra om denna bok också fann en stor läsekrets i Finland. De problem som diskuteras i boken verkar bli alltmer aktuella också i vårt land. Invandrare koncentreras i allt större grad till vissa bosättningsområden och blir marginaliserade och utslagna i det finländska samhället. Man kan också se en klar tendens att förklara dessa samhällsproblem med kulturella förklaringsmodeller. Aleksandra Ålunds bok kunde också i Finland utgöra en frisk fläkt i vår kulturfixerade samhällsdebatt.

Östen Wahlbeck

Toivo Nygård: Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 1998. 237 s.

Jyväskylän yliopiston suomen historian professori Toivo Nygård tarkastelee tässä osaksi aikaisempiin julkaisuihin perustuvassa kokoomateoksessa sitä, kuinka suomalainen yhteiskunta 1800-luvulla ja tämän vuosisadan alussa suhtautui käyttäytymiseltään, elintavoiltaan, ruumiillisilta tai henkisiltä ominaisuuksiltaan, kansallisuudeltaan tai rodultaan erilaisiin ihmisiin. Tällaisia ryhmiä olivat mm. irtolaiset, prostituoidut, sukupuolitautiset, vammaiset, mielisairaant, mustalaiset ja pakolaiset.

Marginaaliryhmien ja vähemmistöjen tutkimus on ollut Suomessa vähäistä, varsinkin kun yhtenä lähtökohtana on näiden ryhmien omat näkökulmat. Nygårdin teos lieneekin ensimmäinen yleiskatsaus marginaaliryhmien kohtaloihin autonomian ajan Suomessa ja itsenäisyytemme ensimmäisinä vuosikymmeninä.

Marginaaliryhmien historiassa kyse on pohjimmiltaan hallitsevien ja hallittavien välisestä suhteesta, korostaa Nygård. Valtaväestö on määritellyt normaaliuden rajat erilaisten kautta. Suhtautuminen erilaisuuteen oli pitkälle käytännöllistä 1800-luvun Suomessa. Ilotyttöjen toimintaa ei kielletty, koska heitä pidettiin valvonnassa. Irtolaisia ei tuomittu työlaitoksiin enempää kuin niihin mahtui. Kristillis-moraalisen ajattelun mukaan ihminen oli osa yhteiskuntaa niin kauan kuin hän pystyi elättämään itsensä. Musta-

laiset olivat vaikea ryhmä, sillä he eivät tehneet töitä niin kuin muu väestö. Mustalaisten valvonta oli tiukkaa ja johti välillä vainoihin, joita väestön pelko ja epäluulo myötäilivät.

Myös Suomen pakolaisuuden historia on pitkä. Jo 1600-luvulla saapui Baltiasta ”venepakolaisia”, jotka paikallisten asukkaiden harmiksi asettuivat kalastajiksi rannikoille. Venäjän vallankumouksen jälkeen Suomessa oli enimmillään 33 500 pakolaista vuonna 1922. Nämä olivat sekä suomalaissyntyisiä ”heimopakolaisia” että venäläisiä ja muitakin kansallisuuksia. Pakolaisiin suhtauduttiin kaksitahoisesti. Heimotyöstä kiinnostuneiden mielestä pakolaisia oli autettava. Vasemmisto puolestaan piti pakolaisia yhteisen niukan leivän syöjinä ja kilpailijoina työmarkkinoilla. Kumpikin osapuoli tunnusti humanitaarisen näkökannan merkityksen.

Toivo Nygårdin teos antaa hyvän perustan 1900-luvun jälkipuoliskon ”Suomen erilaisten” historian ymmärtämiselle. Suomi on muuttunut siirtolaisia luovuttaneesta maasta maahanmuuttovaltioksi. Vaikka ulkomaan kansalaisten määrä on edelleen pieni, runsaat 80 000, edustavat he 154 eri kansallisuutta. Tutkimuksen painopisteen tulee jatkossa olla maahanmuuttajissa ja heidän sopeutumisessaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka suhtautuminen erilaisuuteen on 1900-luvulla muuttunut nopeasti humanisemmaksi lainsäädäntötasolla, ihmisten asenteet muuttuvat huomattavasti hitaammin. Tässä on meille kaikille ajattelemisen aihetta.

Olavi Koivukangas

Erkki Vallenius: Kansankodin kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 692. Helsinki 1998.

Erkki Valleniuksen väitöstutkimus (Turun yliopisto) käsittelee pääasiallisesti suuren muuttoaallon Suomesta Ruotsiin, 1960-70-luvun taitteen, kaunokirjallista kuvausta. Vallenius on rajannut tutkimusaineistonsa kattamaan keskeisiä siirtolaisuuden motiiveja kaunokirjallisuudessa. Näin analyysiteoksina ovat ensisijaisesti *Hannu Ylitalon* trilogia sekä *Kalervo Kujalan* ja *Antti Jalavan* teokset, toisin sanoen kuvaukset suomalaismiesten segregoituneimmasta ryhmästä, joka on kokenut kipeimmän identiteettikamppailun. Jo teosten otsikot (”Saatanan suomalainen”, ”Ruotsalaisten maa”, ”Raukat menköhön merten taa”, ”Asfalttikukka”) kertovat voimakkaasta toiseuden kokemisesta, Ruotsin valtaväestön negatiivisten käsitysten aiheuttamasta stigmasta, itsehalveksunnasta, vieraudesta.

Toiseen maahan muuttaminen aktivoi itsetarkastelun, halusi tai ei. Oma turvallinen identiteetti joutuu uudelleenarvioinnin kohteeksi vieraiden käsitysten valossa. Siirtyminen agraarisesta ympäristöstä suoraan moderniin vieraskieliseen vaiheteollisuustyöhön on törmäys, joka saattaa jättää kielitaidottoman siirtolaisen jonkinlaiseen välitilaan. Valleniuksen mukaan suuri osa suomalaisista siirtolaisista selviytyi välitilassakin hoitaen työnsä tunnolli-

sesti ja liikkuen vähin äänin ruotsalaisen yhteiskunnan laitamilla pitäen elämänsä kohokohtina kesälomia ja vapaa-aikoja tutussa seurassa. Uhmakkaiden sopeutumattomien, lakkomielisten suomalaismiesten ryhmä koki siirtolaisuuden vierautena, joka pakotautui raportinomaiseksi kaunokirjalliseksi kuvaukseksi esteettisyyden kustannuksella. Tästä alkoi ruotsinsuomalaisen kaunokirjallisuuden aiheisto. Tämä kirjallisuus on otollista analyysimateriaalia tematiikkansa yhtenäisyyden vuoksi.

Vallenius analysoi tutkimusmateriaalissaan yhteiskunnallisen viitekehyksen, Ruotsin siirtolaispolitiikan myötä höystäen välillä modernein sitaatein Julia Kristevan muukalaisfilosofiasta sitä, miten siirtolaista on kuvattu samuuden ja eron ristiriitaa sovittamassa sekä tavoittelemassa oman elämänsä sisäistä ja ulkoista hallintaa — modernin siirtolaisidentiteetin syntyä vieraantuneisuuden uhatessa. Tämän siirtolaisryhmän useimmiten ekonomisten kriteerien ohjaama pyrkimys ulkoiseen elämänhallintaan kostautui sisäisten arvojen vaateella.

Naisen siirtolaisidentiteetin analyysit ovat jääneet vähemmälle huomiolle Valleniuksen tutkimuksessa. Naiskuvat, joita analyysissä eritellään, ovat enimmäkseen miesten tuottamia. Ruotsinsuomalaiset naiset julkaisivat tuotteitaan varovaisemmin kuin miehet huolimatta vilkkaasta harrastelukirjoittelusta kirjoittajajyhdistyksissä. Julkaistut teokset ovat lisäksi usein vaikeammin analysoitavaa lyriikkaa ja lastenkirjallisuutta, joka on helppo jättää tarkastelun ulkopuolelle. Ta-

savertaisemman kuvan esittämiseksi (väitöksen alaotsikkoa ajatellen) olisi silti naisten vastavaanlaisten teemojen etsiminen ollut tarpeellista. Onkohan siirtolaisuuden tematiikka monisäröisempää naisten kirjoittamissa teksteissä? Onko se vaikeammin analysoitavaa? Feministisen kritiikin on todettu muuntaneen tieteen paradigmaa. Tässä tapauksessa sen ydinsanoma voisi merkitä, ettei miesten kuvauksia voida enää pitää yleisenä normina, vaan on otettava huomioon myös toisen sukupuolen monta kertaa usein täysin erilainen kokemus.

Suomalaiset siirtolaisnaiset ovat suomalaisia miehiä paremmin päässeet sisälle ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Palveluammateissa (sairaaloissa) he ovat oppineet kieltä nopeammin ja usein avioituneet ruotsalaisen tai jonkun muun kansallisuuden edustajan kanssa. ”Muuttaa maasta toiseen on kuin vaihtaisi vaatteita/muuttaa maasta toiseen on kuin pesisi kasvonsa/puhdistuisi menneistä vuosista”, moni suomalaisnainen on *Leena Kuisman* tavoin kokenut maastamuuton uudistumisena, sukupiiriin ahtaasta sosiaalisesta kontrollista vapautumisena, avarutumisen mahdollisuutena, emansipaationa. Naiskirjailijoilla on useimmin kuin miehillä akateemista koulutusta Ruotsista, vaikka ovatkin ensimmäisen polven siirtolaisia (*Sinikka Ortmark Almgren, Leena Kuisma, Arja Uusitalo, Asta Piirainen, Mirjam de Boehme* ym). Suuren muuttoaallon mukana muutti melkoinen määrä myös nuoria ylioppilaita, joille Ruotsin yliopistoista muodostui jonkinlainen sosiaalinen kohtaamispaikka.

Monikielisessä ympäristössä eläminen, integraation ja assimiloitumisen tuottamat keskustelut, oman kulttuurinsa torjunnan kautta juuriensa etsiminen, voiman hakeminen köyhtyvään äidinkielenensä kalevalaisesta loitsutehosta ym ovat yhtä lailla siirtolaisuuden tematiikkaa, haastetta vastaiselle tasapainotteisemmalle ruotsinsuomalaiselle siirtolaisidentiteetin tutkimukselle.

Irene Virtala

Kenneth D. McRae: Contact and Conflict in Multilingual Societies. Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, 1997.

Kenneth D. McRae heter en pensionerad kanadensisk professor. Det han inte vet om finländsk språklagstiftning och våra språkförhållanden är inte värt att veta. I tjugo års tid har han forskat i dessa frågor och nu har resultatet kommit, en bok på närmare fyrahundra välfyllda sidor om Finland. McRae är statsvetare och har under sitt verksamma liv som professor vid Carleton University i Ottawa, Kanada intresserat sig för flerspråkiga stater. Resultatet av hans forskarmöda finns nu i tre volymer omfattande Schweiz (1983), Belgien (1986) och nu Finland.

Analysen, som långt är en kommenterad beskrivning av vår flerspråkighet är, liksom de övriga volymerna, indelad i fyra huvudavsnitt; 1) landets historia, 2) språkgrupper och social struktur, 3) stereotypier och attityder samt

4) den juridiska och institutionella ramen. Inom dessa block växer bilden fram av vårt land, som på relativt kort tid genomgått många olika faser och bjuder på intressanta kopplingar, som en finländsk granskare inte noterar p.g.a. närblindhet.

McRaes utgångspunkt var att jämföra språkliga konflikter och kompromisser i flerspråkiga samhällen. Därför ter det sig naturligt att McRae i första hand jämför Finland med Schweiz och Belgien. Den språkliga freden i det mångspråkiga Schweiz förklarar McRae tämligen vagt med traditionerna, attityderna och den sociala strukturen samt att språkfrågans känslighet lett till en för Schweiz typisk finkänslighet och pragmatism i dessa frågor. Belgien har kännetecknats av långa och svåra språkkonflikter mellan två lika stora folkgrupper, flamländare och valloner, men konflikten har stannat på det verbala planet. Ett ständigt ordkrig hör till den belgiska vardagen, men man har inte kastat bomber och demonstrationerna har, trots allt, inte varit våldsamma.

Externa faktorer har i hög grad påverkat Finland. Som granne och tidvis del av Sverige, respektive Ryssland, har givetvis en speciell relation mellan landets språkgrupper utvecklats. McRae kastar fram den hypotetiska frågan hur det skulle ha gått med finskans ställning, om Sverige-Finland skulle ha bestått som nation. McRae befarar att man då skulle ha fått en språkstrid, som det i detta sammanhang svaga finska språket förmodligen skulle ha förlorat, utan stöd utifrån. Den ryska parentesen stabiliserade språkför-

hållandena inom Finland, så att finska språket småningom erhöll sin rättmätiga position, på bekostnad av svenskan. Att denna förändring inte blev brutalare förklaras av att vardera språkgruppen hade en gemensam kultur, att fenomenerna själva ofta kom från svenska familjer och därigenom bildade en överlappande elit och att ingen tog till våld.

Om man granskar befolkning-utvecklingen i ett något längre perspektiv noterar man de stora demografiska förskjutningar som skett mellan språkgrupperna. Då relationstalet mellan finsk- och svenskspråkiga år 1880 var sex till ett (ca 17 % svenskspråkiga) var relationstalet år 1990 sexton till ett (6 %). Den demografiska och geografiska förskjutningen har därigenom kraftigt försvagat svenskans ställning. Samtidigt skedde även en kraftig social omändning. De svenskspråkigas starka inflytande inom ekonomi och politik försvagades kraftigt under denna tid. Det som ändå varit ägnat att stabilisera de svenskpråkigas position i det finländska samhället har varit den starka kulturella och politiska mobiliseringen samt att närheten till Sverige och Norden naturligtvis bromsat svenskans numerära tillbakagång. McRae analyserar även de interna spänningar som finns mellan de geografiskt splittrade finlandssvenskarna och anser att man inom en minoritet som finns både i centrum och i periferin uppnår en större dynamik.

Den undersökning McRae lät utföra baserade sig på ett frågeformulär han hade använt sig av både i Schweiz och Belgien. Det gällde att ge sympatipoäng åt olika

språkliga och etniska grupper, inte endast inom landet, utan även utanför. I Schweiz kunde man genomgående notera en respekt gentemot de andra språkgrupperna inom landet, i Belgien rankade såväl flamländare som valloner den andra gruppen lågt. I Finland var situationen asymmetrisk, så tillvida att svenskspråkiga gav finskspråkiga höga poäng, medan finskspråkiga rankade svenskspråkiga tämligen lågt. Detta faktum förefaller att förvåna McRae. Han förstår att de svenskspråkiga tidigare setts med oblida ögon, eftersom de uppfattats som en privilegierad överklass och han förstår att den finska självkänslan naturligtvis varit svag, klämd mellan det svenska och det ryska. Men han ser ingen logik i att den finska språkkampen på sina håll fortsätter med samma argument idag, när svenskan knappast kan uppfattas som ett hot. Även om tvåspråkigheten är accepterad och juridiskt sett tryggad i Finland, finner man ingen utbredd entusiasm och generositet och tro på det flerspråkiga samhället, som är faller i det pluralistiska Schweiz.

McRaes slutomdöme om vår språklagstiftning är inte odelbart positivt. Den åländska modellen ledde till en språklig stabilitet, medan den flexibla lösningen med en kompromiss mellan individuell språkregistrering och därav följande enspråkiga eller tvåspråkiga kommuner i praktiken har lett till en språklig instabilitet, med en ständigt mot kustområdet flyttad språkgräns.

Samtidigt ökar assimileringen och gränsen mellan svenskt och finskt blir alltmer diffus. När individuell tvåspråkighet blir norm

hos finlandssvenskarna urholkas språklagens intentioner i praktiken och McRae påpekar att det ibland går så långt att finlandssvenskarna själva inte är medvetna om sina språkliga rättigheter. Man tyr sig till de egna massmedierna, de egna skolorna och de egna kulturinstitutionerna och i viss mån till egna företag, men staten lever inte upp till språklagens anda eller

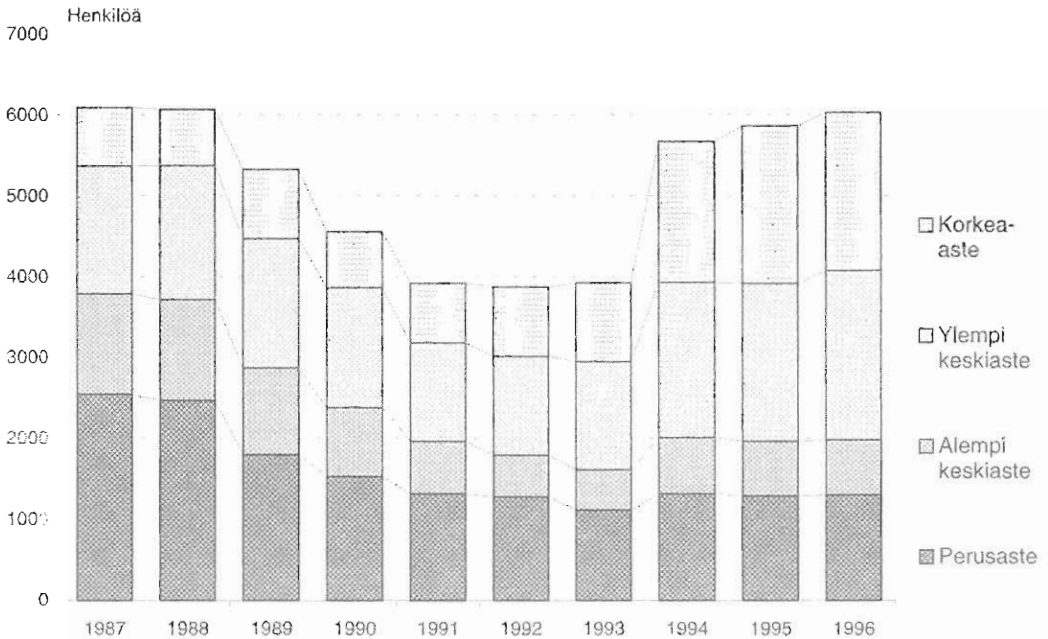
bokstav. För McRae är det därför svårt att avgöra om svenskan i Finland är ett nationalspråk likvärdigt finskan — som lagen gör gällande — eller ett minoritetsspråk — som praxis utvisar.

Kenneth D. McRaes genomarbetade bok borde få en plats i varje välförsett bibliotek och varför inte i bokhyllor hos alla som är intresserade av Finland och tvås-

pråkigheten. Inte minst kurser på olika nivåer om vår tvåspråkighet har nu fått en välkommen lärobok. Som översikt över vår trots allt unika tvåspråkighet borde den finna en bred läsekrets, om inte engelskan utgör ett hinder. Redan för litteraturlöslighets skull utgör den en viktig källa.

Kjell Herberts

Suomessa syntyneet maastamuuttajat koulutusasteen mukaan 1987–96 (yli 15 v.)

Lähde: Tilastokeskus, julkaisematon aineisto; kuvio: Jouni Korkiasaari, Siirtolaisuusinstituutti